

Hörcsik Richárd

Emlékezés és tisztelgés Rákóczi földjén

Mint a Rákócziak földjének, Zemplén megyének országgyűlési képviselője, mint a Rákócziak ősi fészkeének, Sárospataknak polgármestere, és mint historikus, a korszak és család történetének kutatója: e hármaskötéssel jöttem ezen a mai Virágvasárnapon, hogy Önökkel együtt emlékezzek II. Rákóczi Ferencre, aki 1676. március 27-én született Borsiban. Évről évre egyre többen jövünk március utolsó vagy április első vasárnapján e Bodrog parti kis faluba. Jövünk, mert valami ideszólít minket. Az emlékezés, a tisztelgés és a tenni akarás vágya. Hazafiúi kötelességünk az emlékezés a több mint 300 évvel ezelőtti eseményekre. Nemzeti büszkeségünk, hogy tisztelgethetünk a szabadságharcot vezető, majd az eszméi mellett az emigrációban is kitartó vezérlő fejedelemeire. Ezért magától értetődő, hogy tenni akarunk a kastély megmentéséért. Jövünk tehát, mint ezen a vasárnap is, mert feladatunk van.

Első dolgunk az emlékezés. Úgy vélem, érdemes előszámlálni a megsárgult és ma már alig ismert dokumentumok alapján II. Rákóczi Ferenc születésének körülményeit. Hiszen maga a hely Borsi, az ismeretlen, a gyermek Rákóczi alakját hozza elénk. Messiási várakozás érzése lengi be Felső-Magyarországot egy fiúgyermek megszületéséért. Hogy az Úr Isten egy várva várt fiúgyermekkel áldja meg a Rákóczi házaspár 10 éves házasságát a négy éves leány, Julianka után. A tét nagyon nagy:

biztosítva lesz-e Felső-Magyarország legnagyobb urának a családi fennmaradása? 1666-ban I. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona házasságával az erdélyi fejedelmek leszár-mazottja és a horvát bán leánya kapcsolta össze életét, összekötve ezzel az ország két leghíresebb családjának sorsát, a legtávolabbi területek érdekeit.

Ez bizony kemény politikai szövetség is, amely a Wesselényi nádor által elindított szervezkedésben válik kézzelfoghatóvá. 1670-ben az összeesküvés résztvevőire példátlan szigorral sújt le Bécs megtorlása, megtépázva Zrínyi Ilona családját. Férje, Ferenc ugyan megmenekül a vezetőkre kirótt fej- és jószágvesztéstől, de váltságként négyszázezer tallért fizetnek a kincstárnak, s császári őrséget engednek váraikba. A család egészségi állapota sem kedvező. I. Rákóczi Ferenc beteges, a fiatalasszonyt pedig megviselte a két szülése és a családját ért tragédiák. Ha nem lesz férfi örökös, kihal a Rákóczi család – tudja ezt mindenki, a rokonság éppúgy, mint a bécsi, az erdélyi, a lengyel udvarban és a török portán. Hasonló gondokkal küzd Lipót császár, és egyelőre nincs örököse Apafi Mihály erdélyi fejedelemnek sem. Jól jönne hát a Rákóczi vagyon a Habsburg-kormányzat üres kincstárának. Nem meglepő, hogy 1675 őszén, amikor Ferenc unokatestvére, Rákóczi Erzsébet leveléből értesülhetünk Zrínyi Ilona áldott állapotáról, a család boldog várakozása nem egyedüli érzelem

a hírrel kapcsolatban. Riadalom is támad, hiszen Magyarország jövőző vezetője, Erdély fejedelme születhet meg. A gyermek nemcsak Rákóczi-származék lesz, hanem Zrínyi is! Ez veszélyes, hiszen még elevenen élnek az emlékezetben Zrínyi Miklós sikerei.

Eközben az 1670 után Felső-Magyarországból Erdélybe menekültek szervezkedése, készülődése a császár ellen egyre nagyobb méreteket ölt. Váratlan betörésekkel nyugtalanítják portyázó csapataik a határvidék császári katonaságát. A vidék lakossága nem tudta, hogy a kuruc portyázások apróbb csatái nyomán mikor robban ki egy nagyobb háborúskodás. Ezért érthető, hogy a fiúgyermekre vágyakozó Rákóczi-házaspár is igyekszik védett helyen várni a szülés idejét. A Rákóczi-birtokokat egymást érik a kuruc csapatok betörései. 1676 márciusában felkelő csapatok veszik körül Ónodot, Szatmárt, Kállót. Valószínűleg emiatt indul el I. Rákóczi Ferenc feleségével Sárospatakról Munkácsra. A Sárospataktól lófuttatásnyira fekvő maroknyi faluban, Borsiban hamarosan meg kell állniuk. II. Rákóczi Ferenc születése körülményeiről hallgatnak a források, a hagyomány a kastély emeleti sarokszobájához köti az eseményt. II. Rákóczi Ferenc *Confessiones* – *Vallomások* címmel latinul írta meg élete történetét. Ebben pontosan lejegyzí születése dátumát, 1676. március 27-ét, és megjelöli helyét, idézem: „*mi házunk borsi kastélyában*”. Önéletírását átszövi mély vallásossága. „*Zavar fog el, Uram, és elpirulok, midőn születésedet s annak körülményeit megfontolom és a magaméra gondolok. Te Isten, teremtőm nekem és a mindenségnek, istállóban születel, én meg palotában; te ökor és szamar közt szegény pásztorok körében, én – a por és féreg a te színed előtt – udvarjárók nagy csődületében. Szülőid szegények, az*

enyimek fejedelmek; te szegénységben jössz a világra, én bőségben...”

Az újszülöttet a kor szokása szerint mielőbb, a születését követő héten belül igyekeztek megkeresztelni. A Rákóczi családban régi szokás az ünnepélyes keresztelés. Ha azonban harcok folynak, miként 1676-ban is, akkor nincs ünnepély, csak az számít, hogy mielőbb megtörténjék a szertartás, ne maradjon „pogány” a gyermek. Hogy a Borsiban született fiút mikor és hol keresztelték? Máig nem tudjuk a pontos választ. Feltehető, hogy a család udvari lelkésze keresztelte Borsiban, esetleg Munkács várában, az eseményt nem idézi fel *Vallomásaiban* a fejedelem, egy biztos, július 8. előtt történt mindez. Az édesapa, I. Rákóczi Ferenc ekkor kelt végrendeletében már „Ferenc Lipótnak” nevezi. A keresztnevek rendjét családi hagyományok, vallási követelmények, a szokásrend és a politikai megfontolások alakították ki az idő tájt. A házaspár elsőszülött, de csecsemőként meghalt kisfia a két fejedelem által viselt nevet, a Györgyöt kapta. A Borsiban született fiút az apjáról Ferencnek, a császárról Lipótnak nevezték el. Valószínűleg a nagymama, Báthory Zsófia akarta ily céltudatosan védeni a családot az udvarbeli ellenségekkel szemben.

Szükség is van a védelemre, mert pár hónapos csupán midőn apja, 31 éves korában 1676. július 8-án Makovicán meghal. A kis Ferkó asszonyi kezek óvó védelme, erős akarata s hite oltalmában maradt, miként a *Vallomásaiban* írja: „*Nagy gondja volt a te gondviselésednek énreám (...) Gyengéden szeretett nagyanyám, a te ájtatos szolgáló leányod, aki emberi vélekedés szerint szent életű vala. Szeretett anyám igazán, anyailag komoly szeretettel, (...) Tanítóim képezték ki bennem a rangomhoz illő erkölcsöket, és reászorítottak az imádkozásra.*”

Borsiból a csecsemőt nagymamájához Munkács várába vitték, majd Regéc várába költözik vele édesanyja, aki a Zrínyiek politikai érzékét örökölve férje halála után fia gyámjának jelentette ki magát, és kihirdeteti Sáros vármegyében, hogy átveszi a főispáni méltósággal járó teendőket, s mint várainak parancsnoka és birtokainak igazgatója intézkedik. Így II. Rákóczi Ferenc öröksége anyja határozott fellépése révén biztosítottnak tűnik. Négyévesen már festő örökítette meg a gyermek arcvonásait, arannyal futtatott piros dolmányt visel, prémes kucsmáján aranyforgóba tűzve három toll. Megvan ábécéskönyve, egyik gyermekkori levele. Kiskorában sokan emlegették, fel-felbukkan neve korabeli írásokban. Nem meglepő ez, hiszen Rákócziak, Zrínyiek, s természetesen Lorántffyak, Báthoryak örököse. Számon tartják Bécsben éppúgy, mint Kolozsváron.

Úgy vélem, számunkra több ő, mint a Borsiban született gyermek, hiszen ő Magyarország vezérlő fejedelme. Tisztelgésünknek különös aktualitást ad a Rákóczi-évforduló. 2003-2007 között ünnepeljük a szabadságharc 300. évfordulóját. 1703. május 6-án II. Rákóczi Ferenc és Bercsényi Miklós Brezán várában kelt kiáltványában Magyarország minden nemes és nemtelen lakosát harcba szólította a Habsburgok ellen. Folytatva családjának legjobb hagyományát, bízva ügyében, remélve: „Az igaz ügyet az Isten el nem hagyja.” Az ország bízta benne, a tiszahátiak május végén kibontják a zászlót, melyen az áll „Istennek a hazáért és a szabadságért.” Érdemes filmszerűen végigpergetni a nagy eseményeket! Június 16-án Vereckénél lép hazai földre Rákóczi, és a szabadságharc élére áll. Naményi táborából a vármegyékhez intézett pátensében csatlakozásra hívja a nemességet. Vetési táborában kiadott rendeletével a jobbágyok helyzetét igyekszik rendezni:

a hadbavonult jobbágyokat és közvetlen családtagjaikat mentesíti a közterhek és a földesúri szolgáltatások alól. Igyekszik rendezett viszonyokat teremteni, katonai szabályzatot ad ki a kuruc hadsereg számára, de éppúgy intézkedéssel védi a templomokat az önkényes elfoglalásoktól. A katonai sikerek és az ország különböző rendű és rangú népének támogatása tudatában írhatja 1703. szeptember végén XIV. Lajos francia királynak, hogy az ország a Duna vonaláig a hatalmában van. Novemberben megindul az erdélyi nemesek átállása. Franciaország az erdélyi trón jogos örökösének ismeri el, és harcát pénzügyileg is támogatja. 1704-ben meghódol a Dunántúl, a gyulafehérvári országgyűlés Erdély fejedelmévé választja. A keresztény világ népeihez intézett kiáltványában harcát a magyar nemzet jogainak védelmével és a szabadság kivívásával igazolja.

„A természet is belénk oltotta azt, hogy a szabadsághoz szokott Magyarok tovább a' gyalázatos ínséget ne viseljük, és a' szabadságban született Haza fiai a' jobbágyi sanyarú életet az halálánál magánál nehezebbnek tartásák. (...) A Hazához való szeretet minden egyéb szeretetet magába foglal, életünket, javainkat vérünknek utolsó csepjéig el szántuk” – írja a keresztény világhoz 1704-ben intézett kiáltványában. Olyan szavak ezek, amelyek felettébb aktuálisak, s tegyük hozzá, kiveszöben vannak a mai magyar politikai közélet szótárából. Olyan szavak, amelyek biztos fogódzót adnak a kárpát-medencei politikai kavalkádban. Háromszáz év távlatából is pontos iránytűk lehetnek számunkra.

A szabadságharc 300. évfordulója eszünkbe juttatja a tenni akarás vágyát. Eszünkbe juttatja Borsi küzdelmét a szülőház felújításáért. A sokszor magányos, elkeseredett küzdelmet, amely 1991 óta sokakat szólított meg. Úgy vélem, pusztá jelenlé-

tünk demonstráció is. Tenni akarunk, és tennünk kell az épület felújításáért, hasznosításáért. Furcsa az emberi természet. Sokszor elfelejtünk évfordulókat, jeles napokat. A kerek évfordulókon azonban méltóak tudunk lenni elődeinkhez. A Rákóczi-szabadságharc nyolc esztendeig tartott, így a kerek évforduló is nyolc éven át emlékeztet mindannyiunkat feladatunkra:

segítenünk kell a borsi kastély felújítását. Ennek megvalósulásáért azonban sokak összehangolt munkájára és segítőkészségére van szükség. Kibőjtölve az elmúlt éveket, bízom benne, hogy hamarosan egy megújult Rákóczi-kastély lesz a születésnap ünnepségek helyszíne, s benne Rákóczi-emlékkiállítás megnyitását ünnepelehetjük.

(A II. Rákóczi Ferenc születésének évfordulóján, 2007. április 1-jén Borsiban elhangzott ünnepi beszéd szerkesztett szövege.)

Vitya bojár (bábterv, ceruzarajz 20 x 27 cm) 2002.